

El 1978, l'any en què es va promulgar la nova Constitució monàrquica, fou, indubtablement, com corresponia a un moment de ressaca postelectoral, després de les primeres eleccions que se celebraven al país des de feia quaranta-un anys, un any farcit d'esperances, d'incerteses i d'il·lusions, però també de tensions, d'incògnites i de presagis que no sempre eren optimistes. S'acabaven de celebrar unes eleccions en què els partits comunistes i socialistes s'havien pogut presentar lliurement, però, en canvi, no ho havien pogut fer els republicans. Existien, almenys aparentment, les llibertats de premsa, d'opinió, d'associació i de reunió. Des del mes d'octubre del 1977 Josep Tarradellas, durant molts anys president de la Generalitat de Catalunya a l'exili, presidia des de Barcelona la Generalitat, ara reinstaurada. Però el franquisme, el règim que es tractava de superar, no només no havia desaparegut, sinó que mantenia una presència molt activa a les institucions i al carrer, mentre els partits parlamentaris, alguns dels quals eren una herència directa del franquisme, maldaven perquè la reforma s'acabés imposant en el marc constitucional d'una carta magna que havia d'ésser monàrquica i havia d'atorgar estabilitat a una situació que era, encara, manifestament inestable.

El manteniment del franquisme sociològic i la crispació basca. Ferquè, d'entrada, eren nombrosos els sectors franquistes que estaven a l'aguait l'oportunitat per bloquejar la situació política i iniciar un procés involucionista. Dins de l'exèrcit i dins dels cossos policíac i judicial encara no s'havia superat del tot la legalització del partit comunista, el retorn de personatges mítics com Dolores Ibárruri —de qui Manuel Fraga Iribarne, quan fou ministre de la Governació, havia dit que no tindria prou policíes per garantir-ne la protecció—, la celebració de les eleccions o la restitució de la Generalitat. A Catalunya i al conjunt de l'estat, l'any 1978 es produïren en tots aquests àmbits esdeveniments preocupants. Al març, justament, un consell de guerra havia condemnat quatre membres d'Els Joglars, entre altres Albert Boadella, a dos anys de presó per "injúries i

1978: l'any u de la democràcia

Amb no pocs problemes, amb tensions polítiques, enmig de violència, naixia la Constitució amb prou consens. A Euskadi, però, no es veia igual. Com ara.

ofenses” contra l'exèrcit arran de l'obra de teatre *La Torna*, centrada entorn a la personalitat del ciutadà polonès que havia estat ajusticiat juntament amb Puig Antich, el març del 1974. I el mes de maig es produïa un relleu prou significatiu a la capitania general de Catalunya: el tinent general Francisco Coloma Gallejos, que havia estat ministre de l'Exèrcit en els darrers governs de Franco, era substituït pel general Antonio Ibáñez Freire. La crònica del relleu era irrefutable: Coloma s'havia manifestat molt reticent envers les noves autoritats autonòmiques. Que dins de les files de l'exèrcit hi havia nombrosos moviments es va posar ben aviat en evidència: el dia 16 de novembre hom descobria l'existència de l'“Operación Galaxia” i eren detinguts el tinent coronel de la Guàrdia Civil Antonio Tejero i el capità de la policia Ricardo Sáenz de Ynestrillas. Sembla que pretenien portar a terme una acció prou agosarada com era ocupar militarment la Moncloa, segrestar el president del Govern, Adolfo Suárez, i forçar la formació d'un nou govern.

Paral·lelament, dins dels cossos policials la situació no era més bona, com es posava sovint de relleu en ocasió dels esdeveniments que tenien lloc a Euskadi. Durant la celebració de la festa de San Fermín, a Pamplona, per exemple, la policia armada va entrar a la plaça de braus a trets, el dia 8 de juliol, i va provocar un mort i uns cent cinquanta ferits. I pocs dies després, el 13 de juliol, una companyia de la policia armada protagonitzava un altre aldarull considerable, a la ciutat guipuscoana de Renteria, quan assaltava els comerços de la vila.

Entremig abundaven les manifestacions d'extrema dreta, com la que va tenir lloc el dia 4 de juny a Madrid, on diversos milers de manifestants acusaven de “traïció” a Adolfo Suárez.

I és que, a més, l'activitat d'ETA seguia condicionant tot el procés polític espanyol. L'organització armada no estava acceptant la reforma política tal com s'estava portant a terme, i a desgrat que la llei d'amnistia aprovada pel Govern el 14 d'octubre del 1977 havia buidat definitivament de bascos les presons –el darrer pres, Francisco Aldanondo Badiola, abandonava la presó de Martutene el dia

9 de desembre–, havia decidit prosseguir la lluita armada com a mitjà per aconseguir la llibertat d'Euskadi, amb un resultat escruixidor ja l'any 1978: 68 morts, mentre abans de la mort de Franco, el nombre de víctimes mortals que s'atribuïa a les accions d'ETA era de 43 en total. Entre aquestes 68 víctimes mortals, sobresurten les del periodista José María Portell, un home que havia intentat actuar com a mitjancer entre ETA i el Govern de Suárez, assassinat a Portugalete (Biscaia) el dia 28 de juny; el general Juan Sánchez Ramos i el tinent coronel José Antonio Pérez Rodríguez, a Madrid el 21 de juliol; el membre de les Gestores Pro Amnistia Inaki Oláiz, el 30 d'octubre; o el magistrat José Francisco Mateu, el 16 de novembre.

Al mateix temps, el GRAPO –el Grupo Revolucionario Antifascista Primero de Octubre–, que depenia del Partit Comunista d'Espanya (Reconstituït), seguia actuant i el 22 de març del 1978 assassinava el director general d'Institucions Penitenciàries, Jesús Haddad, mentre a Barcelona –on el dia 16 de gener la sala de festes Scala havia sofert un atemptat que va provocar la mort de quatre treballadors– el 25 de gener havien mort assassinats l'excalde franquista de Barcelona Joaquín Viola i la seva dona, Montserrat Tarragona, en una acció que es va atribuir a grups independentistes catalans. A Viola li havien col·locat un artefacte explosiu al cos.

Totes aquestes accions, que provocaven reaccions populars contràries –les manifestacions contra el terrorisme que havia auspiciat el plenari del Congrés i del Senat havien aplegat el 10 de novembre a Barcelona unes 100.000 persones–, provocaven també accions il·legals que, segons totes les sospites, sorgien de les clavagues més profundes de l'estat. Així, el dia 5 d'abril el dirigent independentista canari Antonio Cubillo era objecte d'un atemptat a Algèria, del qual sortiria greument ferit. Al sud de França una misteriosa Triple A portava a terme els seus atemptats en contra dels refugiats bascos. El dia 2 de juliol atemptava contra l'exdirigent d'ETA Juan José Etxabe i assassinava la seva dona, i el desembre moria assassinat José Miguel Beñarán, “Argala”. Mentre, l'extrema dreta el dia 30

L'activitat d'ETA seguia condicionant tot el procés polític espanyol.

L'organització armada no estava acceptant la reforma política tal com s'estava portant a terme, i a desgrat que la llei d'amnistia aprovada pel Govern el 14 d'octubre del 1977 havia buidat definitivament de bascos les presons –el darrer pres, Francisco Aldanondo Badiola, abandonava la presó de Martutene el dia 9 de desembre–, havia decidit prosseguir la lluita armada com a mitjà per aconseguir la llibertat d'Euskadi, amb un resultat escruixidor ja l'any 1978

d'octubre enviava al diari *El País* un paquet bomba, matava un treballador i en feria dos més.

La vida política. En aquest marc, la vida política bullia en una efervescència inèdita. En el conjunt de l'estat, els grans partits parlamentaris buscaven resituarse i redefinir tots els seus objectius programàtics davant la nova situació democràtica. La governamental UCD –que Alfonso Suárez havia improvisat per presentar-se a les eleccions el mes de juny anterior– celebrava el seu primer congrés, i tot i la reelecció com a president del partit de Suárez, ja es feren evidents dissensions importants en el seu si. També el partit comunista de Santiago Carrillo celebrava el seu primer congrés en plena legalitat, des dels anys republicans, mentre Felipe González, l'indiscutit dirigent del PSOE, plantejava la necessitat que el partit abandonés el marxisme com a senya d'identitat ideològica. Poc temps abans, els partidaris d'Enrique Tierno Galván dins del Partit Socialista Popular (PSP) s'havien unit al PSOE.

A Catalunya, altrament, també es produïen significatius moviments polítics. Mentre l'Esquerra Democràtica de Catalunya, el partit que liderava Ramon Trias Fargas, al juny s'integrava dins de Convergència Democràtica de Catalunya, el 16 de juliol els socialistes catalans celebraven el seu congrés d'unificació, integrant dins de la mateixa organització el Partit Socialista de Catalunya (Congrés), el Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament) i la Federació Catalana del PSOE. Sorgia, així, el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), federat a escala estatal amb el PSOE i dirigit per Joan Reventós.

Però més enllà d'aquests moviments, Catalunya vivia en la preocupació de dotar de contingut un autogovern que no avançava. El mes de gener s'havia constituït la Comissió Mixta de Traspassos entre l'estat i la Generalitat, però la paràlització pràctica de la seva tasca va motivar que a començament d'abril Josep Tarradellas realitzés un viatge a Madrid, on va romandre quinze dies i d'on retornà amb promeses de traspassos. El mes de febrer la coalició Entesa dels Catalans havia llançat una campanya a favor de

l'Estatut d'Autonomia, que el dia de Sant Jordi va concentrar prop de 100.000 persones a la plaça de Sant Jaume, mentre la diada de l'Onze de Setembre d'aquell any eren uns 400.000 catalans els que sortien al carrer per reclamar l'Estatut. A desgrat de les reticències que existien entre el president Tarradellas i l'Assemblea de Parlamentaris, el dia 3 de juliol s'havia constituït una comissió formada per vint parlamentaris que tenia per missió la redacció de l'Estatut d'Autonomia. El 29 de desembre l'Assemblea de Parlamentaris aprovava el projecte d'Estatut, que s'havia estat elaborant al parador de Sau, amb l'única abstenció del senador Lluís Maria Xirinachs.

Altrament, en el decurs de tot l'any, s'havien produït importants moviments que afectaven la vida associativa i social del nostre país. Si el mes de gener s'iniciava el procés de democratització de les universitats catalanes, amb l'elecció, per primera vegada de manera democràtica, d'Antoni Badia i Margarit com a rector de la Universitat de Barcelona i de Josep Maria Laporta de la Universitat Autònoma, el mes de febrer se celebrava al Palau de Congressos de Montjuïc el primer congrés de periodistes democràtics, amb assistència d'uns vuit-cents periodistes, i el primer de maig d'aquell any se celebrava, per primera vegada des de feia molt de temps, la festa dels treballadors en llibertat. La manifestació de Barcelona va aplegar unes 500.000 persones, en un clima de preocupació per una situació econòmica que no millorava. Ja el mes d'abril els sindicats UGT i CCOO havien convocat una vaga general d'una hora de durada, en demanda de la plena ocupació i el mes de maig oficialment la xifra d'aturats a tot l'estat superava el milió de persones, per bé que en la realitat era molt més elevada. La recessió econòmica iniciada el 1973 tardaria encara a tocar sostre.

La redacció de la Constitució i el referèndum. En aquest marc, entre preocupant i convuls, s'havia de produir el procés de redacció i posterior aprovació per referèndum de la nova Constitució, que havia de conferir el marc institucional i jurídic a la nova democràcia. Era clar, per una banda, que les Corts, tant la

Cambra de Diputats com el Senat, sorgides de les eleccions del 15 de juny del 1977, eren constituents i que, per tant, el primer repte que se'ls presentava era elaborar la nova Carta Magna, amb una voluntat de consens entre totes les forces polítiques. Avui sabem que els ponents de la Constitució –que anaven des de la dreta franquista, representada per Fraga Iribarne, fins a l'esquerra comunista, que representava Jordi Solé Tura, passant pel socialista Gregorio Peces Barba, el nacionalista català Miquel Roca i els centristes Gabriel Cisneros, Miguel Herrero de Minón i José Pedro Pérez Llorca– no van tenir una tasca fàcil; que van existir moments de ruptura; que alguns, com els representants de la dreta, no van acceptar en cap cas l'ús del concepte de “nacionalitats” referit a coses diferents que no fossin Espanya; que el PSOE va mantenir la defensa de la república d'una manera simbòlica, però que no en faria cavall de batalla; que l'Església catòlica es va sentir ofesa per la marginació que patia, en la mesura en què es va evidenciar que es tractava d'una constitució laica; que hom va optar per una constitució llarga perquè els principis liberals –la defensa de les llibertats– quedessin ben recollits; que, de tota manera, l'opció bicameral apuntava cap a una sobirania popular moderada, en què els possibles excessos democràtics de la cambra baixa serien convenientment retallats per la cambra alta; i que la concessió d'autonomia per a Catalunya o per a Euskadi venia esmorteïda per la concessió, ja contemplada, del “café per a tots”, que convertia una reivindicació política en una mesura de descentralització administrativa...

Era evident que l'esquerra –aquella esquerra que tot just feia dos o tres anys reclamava la ruptura amb el passat franquista– havia renunciat a principis ideològics que, en un altre moment, haguessin semblat inqüestionables: el dret a l'autodeterminació, que havia figurat a tots els programes polítics, la república, un sistema parlamentari unicameral, o que, en tot cas, el Senat fos la cambra autònoma... Per part de la dreta o dels sectors que procedien del franquisme la mateixa acceptació d'un règim parlamentari i autòmic era ja tota una novetat. I més, si hom té en compte les pres-

sions de l'exèrcit. Com s'ha dit tantes vegades, la cúpula militar de l'exèrcit espanyol havia fet tota ella la guerra amb Franco i, a més, les accions d'ETA se centraven, en bona mesura, en l'exèrcit, com es va demostrar en l'atemptat del 21 de juliol del 1978, el mateix dia que el Congrés de Diputats havia d'aprovar el text constitucional.

Aquella votació, crispada per la notícia de l'atemptat, va posar en evidència l'eficàcia parlamentària del consens en ésser aprovada la Constitució per 258 vots a favor, dos en contra –un d'ells d'Euskadiko Ezkerra– i catorze abstencions –dues d'Esquerra Republicana de Catalunya–, mentre els vuit diputats del PNB no van assistir a la sessió. Un resultat similar es va donar quan el 31 d'octubre la Constitució fou aprovada pel Senat: 226 vots a favor, cinc en contra –entre altres el de Lluís Maria Xirinachs– i vuit abstencions –incloses cinc del grup basc i una d'Esquerra Republicana–. La Constitució quedava llesta per ésser plebiscitada en el camp popular.

Quan el dia 6 de desembre del 1978 es va celebrar, finalment, la consulta popular, el resultat era el que calia esperar. En l'àmbit espanyol la majoria estava garantida; a Catalunya –on havia existit una campanya a favor del no i/o de l'abstenció, animada per sectors nacionalistes i de l'esquerra radical– hom podia preveure que el suport no fos unànime; i a Euskadi era d'esperar que guanyés l'abstenció. Finalment, els resultats reflectien el desencís que determinats sectors de la societat van manifestar envers el consens polític. A desgrat que la totalitat de les forces polítiques parlamentàries i el mateix Govern de la Generalitat van fer campanya a favor del sí, només va votar el 67,91% del cens electoral (amb un 32,09% d'abstencions), i d'aquest foren positius el 91,09% de vots, amb la qual cosa a Catalunya va votar afirmativament a favor de la Constitució el 61,43% del total del cens electoral. A les Illes Balears el resultat era una mica més positiu: amb un 70,18 % de participació (29,82% d'abstenció), els vots afirmatius pujaven al 90,22 % dels votants i al 62,78% del total del cens. Només al País Valencià la nova Constitució va trobar un suport més majoritari: va votar un 74,14% del cens

(amb un 25,86% d'abstenció), i un 89% ho va fer afirmativament, un 65,86% del cens electoral.

El resultat era molt diferent al País Basc, on la campanya a favor de l'abstenció empresa pel PNB va donar els seus resultats: la participació fou només del 44,65%, mentre l'abstenció pujava al 55,35% i només el 70,24% dels vots emesos eren positius, amb la qual cosa al País Basc –sense Navarra– la Constitució era recolzada només pel 30,86% del cens electoral. A Navarra la situació millorava una mica: l'abstenció només havia pujat fins al 33,37% del cens, i la participació fou del 66,63%, però els vots emesos favorables eren el 76,42% dels votants, un 50,43% del cens electoral, just la meitat.

Aprovada la Constitució del consens, s'obria una nova etapa en la història d'Espanya, en què encara quedava molt de camí per recórrer abans que hom pogués considerar consolidada la nova monarquia parlamentària. Però, per damunt de tot altre tipus de consideració, una cosa quedava clara: Euskadi plantejava un repte a Espanya no gens fàcil de superar. A vint-i-cinc anys de distància, la història no ha fet més que confirmar, en aquest punt, els auguris més problemàtics.

Pelai Pagès

Asseguts, els membres de la ponència constitucional que signarien la Carta Magna. D'esquerra a dreta, Manuel Fraga, Miquel Roca, Gabriel Cisneros, José Pedro Pérez Llorca, Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón i Jordi Solé Tura. Era el 10 d'abril del 1978.